

KANSALLINEN
ENNAKOINTIVERKOSTO

Maahanmuuton ja pakolaisuuden pitkän aikavälin haasteet Suomelle

02/2017

Eeva Hellström, Sitra

Maahanmuuton ja pakolaisuuden pitkän aikavälin strategiset haasteet Suomelle

Yhteenveto Sitran 14.2.2017 järjestämän Maahanmuutto ja pakolaisuus – suuntaviivoja Suomen tulevaisuuteen RoundTable –tilaisuuden keskusteluista

Tausta

Sitra on mukana johtavien eurooppalaisten ajatushautomojen ja säätiöiden kansainvälisessä Vision Europe -verkostossa, joka rakentaa yhteisiä viestejä Euroopan tulevaisuudesta sekä kansallisille että EU:n päättäjille.

Vuonna 2016 Vision Europe -yhteistyö keskittyi parempien ratkaisujen löytämiseksi Euroopan maahanmuutto- ja pakolaiskriisiin. Yhteistyö osoitti, että vaikka maahanmuuttokriisi näyttäytykin hyvin erilaisena eri puolilla Eurooppaa, eurooppalaiset ajatuspajat pystyvät muodostamaan yhteisiä näkemyksiä.

Tulokset julkaistiin Lissabonissa 21.–22. marraskuuta järjestetyssä Vision Europe Summit -huippukokouksessa. Kumppaneiden yhteisen 'Building Common Ground. Towards Strategic Migration and Refugee Policies in Europe' -julkilausuman lähtökohtana on, että kansainväliseen ongelmaan ei voida etsiä ratkaisuja vain kansallisin keinoin. Nykysysteemin pienet paikkailut eivät myöskään riitä, vaan eurooppalaiseen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaan tarvitaan kokonaan uusi lähestymistapa, joka yhdistää toimenpiteet sekä globaalilla, eurooppalaisella, kansallisella että paikallistasolla.

02/2017

Julkilausuman neljä ydinviestiä, joiden ympärille ehdotetut tarkemmat politiikkalinjaukset on koottu:

- A. EU tarvitsee poliittista tahtoa rakentaa yhteisen, eteenpäin katsovan maahanmuuttostrategia
- B. Maahanmuuttovirtojen hallintaan tarvitaan kokonaisvaltaisempia ja reilumpia mekanismeja
- C. Työhön ja koulutukseen keskittynyt maahanmuuttajien integrointi vahvistaa myös sosiaalista integroitumista
- D. Koko yhteiskunta täytyy saada mukaan tukemaan yhteenkuuluvuuden tunnetta

Sitra järjesti 14.2.2017 RoundTable – keskustelutilaisuuden, jonka tarkoituksena oli Vision Europe Summit -huippukokouksen julkilausuman pohjalta pohtia, mitkä ovat maahanmuuton ja pakolaisuuden pitkän aikavälin strategiset kysymykset Suomelle. Keskustelutilaisuuteen osallistui Lissabonin huippukokoukseen osallistuneita suomalaisia, heidän suositteliensa muita vaikuttajia sekä aiheen parissa työskenteleviä sitralaisia.

Lisätietoja: www.vision-europe-summit.eu sekä www.sitra.fi/tulevaisuus/vision-europe-summit

Keskustelutilaisuudessa nostettiin esille erityisesti neljä pitkän aikavälin strategista haastetta:

1. Kokonaisvaltainen ja ennakoiva maahanmuuttostrategia
2. Tavoitteellinen työperäinen maahanmuutto
3. Investoiminen kotoutumiseen ja osallisuuden vahvistamiseen
4. Irtaantuminen ajattelun ja kielen kuplista

Seuraavassa on listattu keskustelussa esiin nousseita näkökulmia näihin haasteisiin ja niiden ratkaisuihin:

1. Kokonaisvaltainen ja ennakoiva maahanmuuttostrategia

Globaalin liikkuvuuden lisääntymisen ilmiö on olemassa; se muuttaa muotoaan, mutta sitä ei voi pysäyttää!

- Eilisen muuttovirrat eivät välttämättä muistuta huomisen virtoja
 - Afrikassa on valtavat muuttopaineet kehityksessä
 - Silti Suomeen ei tule kohdistumaan samanlaista painetta kuin 2015; rajat osataan nyt ”panna kiinni” paljon nopeammin
 - Jos itärajalta alkaa tulemaan paljon pakolaisia, kyse on jo paljon isommasta haastekokonaisuudesta
 - Potentiaalisia lyhyen aikavälin ”epätodennäköisiä todennäköisyyksiä” myös pohdittava, esim. mitä tapahtuu jos supertulivuori purkautuu Italiassa?
- Globaalia liikkuvuutta tarkasteltava kokonaisuutena – sekä tavoiteltavia asioita että mahdollisia haittoja

02/2017

- Ilman muuta maailmaa ja liikkuvuutta Suomi on heikko; hyvinvointimme on riippuvainen ihmisten liikkuvuudesta, myös kansainvälisesti
- Pakolaisuuden juurisyihin puuttuminen tärkeää

Suomessa on ollut sekä haluttomuutta että kyvyttömyyttä ottaa kantaa ja linjata maahanmuuton kysymyksissä strategisesti

- Suomalaisessa politiikassa on huomattavan vähän suunnitelmallisuutta pakolaiskysymyksessä; enemmän reagointia
- Suomelta puuttuu kokonaisvaltainen maahanmuuton strategia, joka huomioisi maahantuloa eri muodot ja väylät
- Strategiat ovat helposti liikaa "kaikkea kaikille" => tehtävä myös valintoja!

Maahanmuutto nähtävä kokonaisuutena (vrt. kuten Vision Europe Summit – julkilausumassa)

- Läpileikkaa kaikki tasot: globaali-Eurooppa-kansallinen, paikallinen
 - Eri tasojen (globaali, EU, kansallinen, paikallinen) synkronointi tärkeää
 - Rohkeampi globaali näkökulma ja globaalimpi vastuu tarpeen
 - Maahanmuutto on paitsi globaali, myös urbaani ilmiö => millaista kaupunkipolitiikkaa tarvitaan?
- Läpileikkaa eri politiikkalohkot: kehityspolitiikka, turvapaikkapolitiikka, rajavalvonta, integraatiopolitiikka, jne.
 - Ilmiötä on tarkasteltu ensisijaisesti temaattisesti (kehityspolitiikka, elinkeinopolitiikka, koulutuspolitiikka jne.) => Tarve strategisempaan kokonaislinjaukseen
 - Eri hallinnonalojen yhteen saaminen keskeistä

Eurooppalaista yhteisvastuuta korostettava

- Euroopassa on yritetty tarjota kansallisia ratkaisuja haasteisiin, jotka eivät ole kansallisia
- Euroopassa on ollut paljon puhetta, mutta vähän yhteisiä tekoja. On ollut vaikea saada eurooppalaisia päätöksiä toimeenpannuksi => kansalliset ratkaisut olleet välttämättömiä
- Eri maat ovat hyvin eri tilanteessa. Esim. Portugali toivoisi nykyistä enemmän maahanmuuttajia ja pakolaisia.
- Länsi-Euroopalla on aiheesta paljon pitempi historiallinen kokemus, josta voidaan oppia.
- Jos EU tasolla ja EU tasolla saadaan kokonaisuus paremmin hallintaan, se antaa meillekin mahdollisuuden siihen, ettei tehdä vain kriisin hallintaa, vaan pystytään strategisempaan toimintaan
- Toisaalta kansallisten strategioiden laadinta voi auttaa myös eurooppalaisen tahtotilan rakentamisessa

02/2017

Myönteisten mahdollisuuksien näkeminen

- Vuonna 2015 maahanmuutto kaatui päälle yhtäkkisenä kriisinä ja se koettiin negatioiden kautta => poliittisella tasolla ollut mentaalisesti sekä ajan ja energian suhteen mahdotonta saada tilaa myönteisen tai työperäisen maahanmuuton käsittelylle.
- Pääsääntöisesti maahanmuutosta seuraa hyvää pitkällä aikajänteellä, mutta kielteiset seuraukset aiheuttava pettymystä lyhyellä aikajänteellä
- Aihe on poliittisesti hankala: maahanmuutolla harva kerää menestyksellistä poliittista uraa näkemällä sen mahdollisuuksina
- Tarvittavat ratkaisut edellyttävät poliittista rohkeutta => Tarvitaan "turvallisia" tapoja tuoda aihe poliittiselle agendalle

Pyrittävä hyppäämään isompaan ennakoivaan pohdintaan

- Strategiaa pohjustettava vahvalla ennakointi- ja seurantatiedolla
- Muodostettava selkeitä strategisia vaihtoehtoja
 - Kansainvälisesti parhaat strategiset mallit on nostettava esiin, esim. "Kanadan malli", jossa on tehty erittäin tiukkoja valintojakin

2. Tavoitteellinen työperäinen maahanmuutto

Miten politiikassa voitaisiin työperäisen maahanmuuton osalta olla selkeästi strategisempi tavoitteellisempi (esim. Tanska ja Hollanti)?

- Strateginen maahanmuuton myönteinen puoli jää usein käsittelemättä
- Saadaanko työperäisiä maahanmuuttajia riittävästi? Työperäisestä maahanmuutosta jopa pulaa!
 - Esim. osaavan virolaisen työvoiman tulo Suomeen on vähentynyt
 - Mistä saadaan ikääntyvän yhteiskunnan tarvitsemaa työvoimaa?

Suomen houkuttelevuus haasteena:

- Vallitseva kielteinen keskustelu maahanmuutosta heikentää Suomen houkuttelevuutta työperäisen maahanmuuton kohdemaana
- Teknologian hyödyntäminen, tietoyhteiskunnan rakentaminen, jne.
 - Olisi tärkeää rakentaa sellainen yhteiskunta, jossa on aitoa kysyntää korkean lisäarvon työlle niille maahanmuuttajille, joita tänne halutaan, ja että täällä olevat osaajat löytäisivät itselle sopivaa työtä
- Tarvitaan rohkeaa ja suoraviivaista myyntitaito, etenkin Helsingin myyntiä.
 - Miten muualla maailmassa on onnistuttu markkinoimaan alueita ja saatu vetovoimaa?
- Suomalainen start-up -kulttuuri ei ole kovin houkutteleva yrittäjyyshenkisille potentiaalisille maahanmuuttajille.
- Vakaan yhteiskunnan ylläpitäminen on keskeinen edellytys työperäiselle maahanmuutolle. Myös perheille pystyttävä tarjoamaan jotain.
- Jos Suomi on houkutteleva maa osaaville maahanmuuttajille, myöskin suomalaiset aivot jäävät helpommin maahan

02/2017

Maahanmuuttoprosessit eivät ole riittävän joustavia

- Moni koulutettu olisi voinut yhtä hyvin hakeutua opiskelemaan Suomeen sen sijaan että olisi tullut pakolaisena, vrt. Ruotsin "Ny väg" –malli

3. Investoiminen kotoutumiseen ja osallisuuden vahvistamiseen

Osallisuuden ja kotoutumisen haaste on jo läsnä, ratkaistava pakolais- ja maahanmuuttovirtojen kehityksestä riippumatta

- Vuoden 2015 tapahtumat ovat jättäneet jälkeensä 10-15.000 turvapaikanhakijaa, jotka on integroitava yhteiskuntaan
- Ennuste heidän integroitumisekseen ei ole hyvä (etenkin Afganistan ym.)
- Miten maahanmuuttajat löytävät paikkansa yhteiskunnassa siinäkin tapauksessa, että eivät työllisty?
- Tulevatko Suomessa asuvat kokemaan itsensä suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi?
- Kaksoiskansalaisuus ollut aiheellinen keskustelu, mutta samalla ongelmallinen: Kansalaisuuksista riippumatta saadaanko ihmiset arvostamaan Suomea ja tekemään työtä sen eteen. Jos syyllistetään tai koetaan uhkana, vaikeampi saada heitä integroitumaan
- Integraatio edellyttää merkittävää investoimista. Investoiminen integrointiin kuitenkin kannattaa, vaikka maksuaika voi olla pitkä
- Koulutus on keskeinen kotouttamisen väline

Luvattomasti jäävien kohtalo

- Vuonna 2015 tulleiden määrä ("Leppävaaran kokoinen joukko") ei ollut fataali, vaan tulemisen tapa oli hankala, koska se synnyttää ison laittomasti maassa olevien joukon, josta huolehtimista tavallisen suomalaisen on vaikea ymmärtää
- On syntymässä uusi väestönosa, joka jää järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolelle; "välitila-ihmiset", joiden vaikeaan tilanteeseen kukaan ei puutu
- Haaste moniulotteinen: radikalisoituminen, turvallisuusriski, inhimillinen hätä, uhriutuminen, byrokratian kierre (toistuvat hakemukset) jne.
- Saksassa 450.000 väliin jäävää, Suomessakin "kadonneita" on tuhansia

Osallisuuden kokemus

- Kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta tärkeä => osattomuuden riski
- Monet ulkomaalaistaustaiset kokevat maahanmuuttovastaisuuden lisääntymisen johdosta asemansa erilaiseksi kuin ennen
- Suomen kielen opiskelu tärkeää osallisuuden vahvistamisessa
- Moninaisuuden hyödyntäminen päätöksenteossa. Päättäjiä erilaisista taustoista

02/2017

- o Ihminen ei voi kokea osallisuutta maahanmuuttostrategiaan; vaan suhteessa muihin ihmisiin, yhteisöihin ja toimintaan

Paikallistason ja ruohonjuuritason merkitys on suuri

- o Paikallisyhteisöjen rooli on erittäin tärkeä, sillä siihen ihminen kotoutuu yhteisöön
- o Kuinka paikalliset identiteetit saadaan tukemaan kotoutumista kaupungistuneessa Suomessa, ja uudessa urbaaniryhtymässä?
- o Ruohonjuuritason toiminta on jo itsessään askel kotoutumiseen
- o Vanha suomalainen talkoohenki tarpeen! Vielä jos löytyisi uusia tapoja
- o Olemme tietoisesti pyrkineet oleskeluluvan saaneita sijoittamaan useampiin kuntiin, jotta useampi suomalainen saisi kosketuspintaa-kääntöpuolena on pienten kuntien palvelutarjonta
- o Hyvät esimerkit koskevat sekä isoja että pieniä paikkakuntia – asuinpaikan koko ei ratkaise

Osallisuus ei synny itsestään

- o Jotta osallisuus toteutuisi, osallistuminen yhteiskunnan toimintoihin olisi tehtävä helpoksi
- o Vapaaehtoistyö on suosittua, mutta ne jotka ei tee, 50-70% on kiinnostunut jos joku pyytäisi heitä mukaan
- o Esimerkki: Helsingin kaupungilla rekrytoidaan 8 työntekijää kokopäiväisesti vahvistamaan osallisuutta; miten helsinkiläisyyden tunnetta rakennetaan alkuperästä riippumatta

Syrjäytyminen laajempaan kysymyksenä

- o Maahanmuuttajista puhutaan paljon, mutta yhteiskunnassa on myös muita syrjäytyneitä; oltava varovaisia eri väestöosien eriarvoisuuden kanssa ja vältettävä eri väestöosien vastakkain asettelua
- o Joiltain osin maahanmuuttajien kiinnittyminen yhteiskuntaan voi olla jopa helpompaa, sillä heillä on ollut jäljellä "liekkiä", joka on saanut heidät lähtemään. Kaikilla muista syistä syrjäytyneillä ei tätä enää ole.
- o Työn vastaanottamiseen liittyvät jäykkyydet ovat merkittävä este, samoin työllisyys, start-up -viisumit, nuorisotyöttömyys, jne.

02/2017

4. Irtaantuminen ajattelun ja kielen kuplista

Identiteetti ja samaistuminen

- Identiteettiin turvautumisesta on tullut tärkeä perusta nopeassa muutoksessa ja vakaiden rakenteiden murtuessa
- Tarvitaan lisää tietoa siitä mihin Suomeen muuttaneet samaistuvat ja miten, mitkä ovat samaistuksen edellytyksiä ja välineitä, ja mitä he itse tarvitsevat samaistukseen suomalaiseen yhteiskuntaan

Kuplista irtaantuminen

- Monet itsestään selvänä pitämämme asiat (demokratia, oikeusvaltioperiaatteet, "eurooppalaiset arvo") voivat osoittautua joko illuusioksi tai heikommaksi kuin luulemme
- Sosiaalinen media on vahvistanut kuplautumista, ei vähentänyt sitä
- Pois kuplista ja ymmärryksen löytäminen aiheen eri näkökulmista
- Kampanja-ehdotus: Kuplat vaihtoon – toisen asemaan asettuminen

Tasapuolinen ja avoin keskustelukulttuuri

- Sekä hyötyjen että haittojen osalta tarvitaan malttia ja tolkkua keskustelussa
- Kestävät ratkaisut edellyttävät, että huomioidaan myös maahanmuuttokriittisen ihmisten huolet (vrt. populismin nousu ilmiönä)
- Avoimen yhteiskunnan vaaliminen hillitsee pelkoja
- Homogeenisuuden tavoitteesta uuteen yhtenäisyyteen; yhtenäisyys ei edellytä homogeenisuutta
- Esimerkki: Sitran Erätauko – rakentavan yhteiskunnallisen dialogin konsepti

Kielen voi erottaa tai yhdistää

- Kieli on tärkeä yhteisyyden perusta. Tarvitaan sellaista kieltä ja uutta käsitteistöä, jotka yhdistävät abstraktin puheen ja arkitason kielen ja luovat siten yhteisyyden kokemusta
- Vähemmistöihin suhtautumisessa tarvitaan ajattelun muutosta. Yhtäältä pidetään tärkeänä, että eri vähemmistöjen ääni kuuluu. Samalla peräänkuulutetaan, että jos halutaan luoda yhteisyyttä ei pidä puhua vähemmistöistä, vaan "meistä" (kaikista).

Puhumisesta arjen yhdessä tekemiseen

- Monet yhteisyyteen liittyvät asiat ovat loppujen lopuksi hyvin konkreettisia kysymyksiä. Niihin liittyy liian paljon abstraktia puhumista siihen verrattuna että toimitaan niiden eteen yhdessä.
- Tekojen kautta raja-aitojen yli
- Asetettava haaste kaikille suomalaisille työnantajille ja palveluorganisaatioille: Kertokaa mitä te teette "Uuden Suomen" eteen!

02/2017

KANSALLINEN
ENNAKOINTIVERKOSTO
www.foresight.fi